

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 27 februari 1920 kl. 5 e. m.

*Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 1
i anledning av väckt motion angående beredande av stats-
bidrag för uppförande av allmänna samlingslokaler.*

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 17, har herr Anderson i Knapasjö hemställt, »att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och under vilka former och bestämmelser statsbidrag må kunna lämnas för uppförande av allmänna, för folkets samhälliga behov och kulturella strävanden avsedda samlingslokaler i bygder, som lida brist på sådana lokaler och resurser att själva åstadkomma dem, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda».

I fråga om motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

I första kammaren har herr M. Hellberg vid riksdagarna 1912 och 1913 samt vid 1914 års förra riksdag motionerat i enahanda syfte.

Historik.

Vid 1912 års riksdag hemställde herr Hellberg (motion nr 5), »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida samt under vilka former och bestämmelser statsbidrag må kunna lämnas till byggnadsföreningar på landsbygden, vilka bildats för att åstadkomma allmänna samlingslokaler avsedda att utan hänsyn till partiolikhet tjäna folkets samhälliga behov och kulturella strävanden, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda». Motionen hänvisades till statsutskottet, som i sitt utlåtande nr 17 hemställde, att motionen icke måtte av riksdagen bifallas. Reservation avgavs av herr S. H. Kvarnzelius m. fl., som yrkade på bi-

fall till motionärens förslag. I första kammaren bifölls utskottets hemställan med 80 röster mot 41, som avgåvos för reservationen. I andra kammaren bifölls reservationen med 93 röster mot 86, som avgåvos för utskottets förslag. Sålunda förföll frågan.

Vid 1913 års riksdag hemställde herr Hellberg (motion nr 21), »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida samt under vilka former och bestämmelser statsunderstöd må kunna lämnas till byggnadsföreningar, vilka bildats för att uppföra allmänna, utanför partimotsatserna ställda, till tjänst för folkets samhälleliga behov och kulturella strävanden avsedda samlingslokaler i bygder, som lida brist på sådana lokaler och resurser att själva åstadkomma dem, samt att för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda». Även denna motion hänvisades till statsutskottet, som denna gång i sitt utlåtande nr 117 hemställde om bifall till motionärens förslag. Reservation avgavs av herr greve F. Cl:son Wachtmeister m. fl. som yrkade avslag å motionen. I första kammaren bifölls reservationen utan votering. I andra kammaren bifölls utskottets hemställan utan votering. Sålunda förföll frågan även denna gång.

Vid 1914 års förra riksdag hemställde herr Hellberg (motion nr 57), »att riksdagen måtte bevilja ett extra anslag av 25,000 kronor att utdelas i form av statsunderstöd för åstadkommande av allmänna samlingslokaler på landsbygden». Även denna motion hänvisades till statsutskottet men vart på grund av riksdagens upplösning icke behandlad.

Vid 1919 års lagtima riksdag upptogs frågan ånyo av herr Anderson i Knapasjö, vilken i motion nr 260 i andra kammaren hemställer, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida samt under vilka former och bestämmelser bidrag skulle kunna lämnas för åstadkommande av samlingslokaler, avsedda att gagna folkets samhälleliga behov och kulturella strävanden i sådana landsdelar, där brist härå finnes, som ej annorlunda kan avhjälpas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda».

Motionen hänvisades till andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, som i sitt utlåtande nr 1 bl. a. uttalar följande:

»Utskottet finner motionärens framställning väl grundad. I en tid, då samtliga medborgare utan åtskillnad ha rättighet att öva inflytande på alla samhällets angelägenheter, är det utan tvivel ett allmänt intresse av första rang att lämpliga samlingslokaler ställas till medborgarnas förfogande. Både den allmänna kulturnivån och ansvarskänslan gent emot samhället måste hållas så högt som möjligt, och dessa strävanden kunna i avsevärd

grad gagnas genom att ge rum åt biblioteks- och föreläsningsverksamhet samt genom sammankomster, där allmänna ekonomiska och kulturella angelägenheter kunna avhandlas. Har man emellertid erkänt, att tillfredställandet av behovet av samlingslokaler är ett allmänt intresse, så följer därav, att man också måste vara villig att låta det allmänna stödja strävandena att åstadkomma sådana lokaler.

»Vilken form det allmännas stöd i nämnda avseende lämpligen bör äga, anser utskottet sig icke ha anledning att yttra sig om. Det synes utskottet bäst att ge en eventuellt kommande utredning full frihet att pröva olika former.»

Emellertid syntes det utskottet, att motionären icke funnit en fullt lycklig formulering för sitt yrkande; och ansåg utskottet, att motionärens önskningsfärdigt en i det hela fullt tillfredställande formulering i herr Hellbergs motion från 1913 års riksdag. I närmaste anslutning till denna hemställde sålunda utskottet, »att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och under vilka former och bestämmelser statsbidrag må kunna lämnas för uppförande av allmänna, utanför partimotsatserna ställda, till tjänst för folkets samhällsliga behov och kulturella strävanden avsedda samlingslokaler i bygder, som lida brist på sådana lokaler och resurser att själva åstadkomma dem, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.»

Denna utskottets hemställan bifölls av andra kammaren med 79 röster mot 34.

I första kammaren hänvisades ärendet till dess andra tillfälliga utskott, som i sitt utlåtande nr 19 bland annat uttalar följande: »Utskottet anser sig för sin del omöjligt kunna bestrida, att det särskilt i avlägsnare landsbygder finnes kommuner, där en verklig brist råder på för alla tillgängliga samlingslokaler, utan vilka behovet av upplysning, folkbildning och samhällskänsla, mera kännbart i sådana bygder än annorstädes, svårigen lär kunna tillgodoses. Det torde därför ej heller kunna förnekas, att det är icke blott ett ortsintresse utan ett verkligt samhällsintresse att i sådana missgynnade bygder dylika lokaler till ortsbefolkningens andliga höjande och samhällsliga trevnad kunna komma till stånd. Givetvis vore det bäst, om detta kunde ske på ortsbefolkningens egen bekostnad, vare sig förmedels sammanslutningar av enskilda eller genom kommunernas ingripande eller medverkan. Men man kan nog icke bortse från det tämligen självklara förhållandet, att såväl befolkningens som kommunernas ekonomiska bärkraft i flertalet fall är allra otillräckligast just i de bygder,

där behovet av ifrågavarande sociala och kulturella hjälpmedel är som allra störst och kännbarast. Det är säkerligen i känsla härav, som såväl motionären som andra kammaren inskränkt sig till att påkalla statsintressets medverkan för detta behovs tillgodoseende allenast för sådana bygder, som icke blott lida brist på dylika lokaler utan även sakna resurser att själva åstadkomma dem. För övrigt är det icke ifrågasatt, att staten ensam skulle bära kostnaderna för dessa lokalers uppförande och underhåll; förutsättningen för statens medverkan borde ovillkorligen vara den, att ortsintresset på ett eller annat sätt givit sig uttryck i sådana ekonomiska former, att staten blott behövde vara bidragsgivande, vare sig förmedels lån eller eventuellt mindre tillskott, mot garanti för byggnadens lämpliga användning för det avsedda ändamålet. Vilka former och bestämmelser som böra föreskrivas för en dylik egnahemsbildning av samhällelig och kulturell natur, tillkommer det naturligtvis den begärda utredningen att anvisa. Men att en sådan landsbygdkulturens egnahemsrörelse bör kunna bliva till verkligt gagn för folkets andliga utveckling just i sådana bygder, där faran för stillastående eller tillbakagång är störst, vågar utskottet med mycken tillförsikt föreställa sig.

I den stränga begränsning av uppgiften, som vidtagits i det av andra kammaren godkända skrivelseförslaget, anser utskottet likaledes en synnerligen behövlig, men på samma gång också tillräcklig garanti vara given gent emot anspråk av sådan beskaffenhet och omfattning, att de skulle kunna inleda staten i ekonomiska vidlyftigheter. De belopp, som, därest den ifrågasatta utredningen leder till positivt resultat, komme att av statsmakterna behöva anslås för ändamålet, skulle, just därför att den övervägande delen av kostnaden alltid torde bära bestridas av ortsbefolkningen själv, säkerligen aldrig utgöra mer än en mycket ringa och blygsam del av folkbildningsbudgeten.»

Utskottet hemställde, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Denna utskottets hemställan avslogs av första kammaren med 54 röster mot 29, som avgåvos för utskottets förslag. Av protokollet framgår, att det huvudsakligen var ekonomiska grunder som föranledde kammarens avslag.

Utskottet.

Utskottet anser, att de skäl, som vid 1919 års lagtima riksdag anfördes för bifall till motionärens utredningsyrkande, alltjämt kvarstå med oförminskad kraft. Visserligen inbjuder icke den finansiella ställningen för närvarande till ökande av statens utgifter. Men dels kan det, med

den begränsning av uppgiften, som förslaget numera fått, omöjlig bli fråga om utgifter av stor omfattning, dels gäller det här ett ändamål, som det ovillkorligen ligger i statens intresse att tillgodose. Särskilt vill utskottet framhålla, att sådana anordningar, som här avses, otvivelaktigt skulle bli av stor betydelse för motarbetande av den flykt från landsbygden som pågår och synes alltså vara i tilltagande.

Vid landskommunernas kongress i november 1919 redogjordes för ett förslag om att på frivillighetens väg genom samverkan mellan kommuner, föreningar och enskilda ordna frågan om samlingslokaler för landsbygdskommunerna i landet genom åstadkommande överallt i bygderna av s. k. bygdegårdar. Utskottet har med intresse tagit del av detta förslag, vilket synes i hög grad beaktansvärt. Det torde måhända invändas, att det vore lämpligt att avvakta, hur denna rörelse kan komma att utveckla sig, innan en sådan utredning, som av motionären avses, igångsättes. Men otvivelaktigt synes vara, att om denna rörelse verkligen skall komma att omfatta hela landet, då bör åtminstone i fråga om sådana orter, som ifrågavarande motion avser, staten träda hjälpende emellan. På grund av vad som vid olika tillfällen i detta ärende framkommit i riksdagen, anser för övrigt utskottet det vara konstaterat, att vidkommande *dessa* orter ett behov av samlingslokaler föreligger, som måste tillgodoses alldeles oberoende av bygdegårdsrörelsen och dess möjliga utveckling.

Motionären har i sitt slutyrkande anslutit sig till den formulering, som vid 1919 års lagtima riksdag framställdes av andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, dock med uteslutande av orden »utanför partimotsatserna ställda». Då det icke kan anses vara alldeles utan betydelse, att den politiska neutraliteten uttryckligen betonas, och då utskottet icke kan finna annat än att detta står i full överensstämmelse med motionärens syfte, har utskottet ansett sig böra i denna punkt bibehålla den formulering, som vid 1919 års lagtima riksdag antogs av andra kammaren.

Vidkommande sättet för statens medverkan ansluter sig utskottet till det uttalande, som vid 1919 års lagtima riksdag gjordes av andra kammarens fjärde tillfälliga utskott. För att än tydligare framhäva, att en blivande utredning bör ha full frihet att pröva olika former, har utskottet ansett lämpligt att i sitt yrkande utbyta ordet »statsbidrag» mot »statens medverkan».

Med återopande av det ovan sagda får utskottet alltså hemställa,

att andra kammaren måtte för sin del besluta,
att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t an-

hålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och under vilka former och bestämmelser statens medverkan må kunna lämnas för uppförande av allmänna, utanför partimotsatserna ställda, till tjänst för folkets samhälleliga behov och kulturella strävanden avsedda samlingslokaler i bygder, som lida brist på sådana lokaler och resurser att själva åstadkomma dem, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 27 februari 1920.

Å utskottets vägnar:

OSCAR CARLSTRÖM.

Närvarande: herrar Carlström, Karlsson i Stockholm, Sjölander*, Sundling, Karlsson i Vätö, Johansson i Hässlås, Hansson i Rättvik*, Ryberg, Månsson i Backa och Schill.

*Ej närvarande vid utlåtandets justering.